

Fetlińska, Janina

Sprawozdanie z konferencji naukowej z cyklu Zawody medyczne na ziemiach polskich w XIX i XX wieku - zawód pielęgniarki na ziemiach polskich w XIX i XX w. Warszawa 15.09.2008

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 54/1, 237-241

2009

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

SPRAWOZDANIE Z KONFERENCJI NAUKOWEJ Z CYKLU
ZAWODY MEDYCZNE NA ZIEMIACH POLSKICH W XIX I XX WIEKU –
– ZAWÓD PIELĘGNIARKI NA ZIEMIACH POLSKICH W XIX I XX W.
WARSZAWA 15.09.2008

W dniu 15 września 2008 roku odbyła się w Warszawie, w budynku Senatu RP, pod auspicjami Senackiej Komisji Zdrowia, czwarta z cyklu konferencji *Zawody medyczne na ziemiach polskich w XIX i XX wieku*, poświęcona zawodowi pielęgniarstwu. Pierwsze trzy konferencje dotyczyły kolejno zawodu położnej, farmaceuty, lekarza dentystry – stomatologa i skupiły krąg historyków różnych ośrodków naukowych w kraju i z zagranicy, w tym Litwy, Niemiec i Czech. Zamierzeniem całego cyklu konferencji, w tym obecnej, poświęconej pielęgniarstwu – była próba odtworzenia procesu powstawania poszczególnych profesji na tle uwarunkowań, zarówno politycznych jak i społecznych, ich wpływu na formowanie się systemu kształcenia, uprawnień i obowiązków zawodowych, a także poznanie specyfiki kształtowania się danego zawodu, jego odrębności jak i merytorycznych oraz organizacyjnych zależności.

Organizatorem obecnej konferencji, oprócz Instytutu Historii Nauki Polskiej Akademii Nauk, był Śląski Uniwersytet Medyczny. *Spiritus movens* całości przedsięwzięcia była doc. dr hab. Bożena Urbanek (przewodnicząca Komitetu Naukowego), którą wspierała dr Janina Fetlińska (przewodnicząca Komitetu Organizacyjnego) promując ideę konferencji w Senackiej Komisji Zdrowia.

W skład Komitetu Naukowego weszli: prof. dr hab. Zbigniew Gąsior (SUM), prof. dr hab. Elżbieta Krajewska-Kułał (UM w Białymstoku), prof. dr hab. Teresa Kulik (UM w Lublinie), prof. dr hab. Krystyna Olczyk (ŚUM), prof. dr hab. Grażyna Skotnicka-Klonowicz (PWSZ w Ciechanowie), prof. dr hab. Leszek Zasztowt (IHN PAN).

Komitet Organizacyjny utworzyli: dr Elżbieta Buczkowska (NRPiP), mgr Jolanta Czerniak (FRPP), prof. dr hab. Andrzej Felchner (INP Filia UH-P w Piotrkowie Trybunalskim), mgr Dorota Kilańska (PTP), dr Anna Marek (IHN PAN), dr Magdalena Paciorek (sekretarz – IHN PAN).

Na program konferencji złożyły się 4 sesje, jedna plenarna wprowadzająca do tematyki i miejsca konferencji, 2 równoległe sesje panelowe oraz finalizująca obrady.

Konferencję otworzył Przewodniczący Senackiej Komisji Zdrowia dr Władysław Sidorowicz wraz z zastępcą, senatorem Stanisławem Karczewskim. Przewodniczący podkreślił, że czerpiąc z doświadczeń przeszłości, musimy stawiać pytania o przyszłość. Posiadając rozwinięte struktury samorządowe, korzystamy z równych praw, wyzwaniem jest więc działanie na rzecz społeczeństwa, drugiego człowieka, państwa, które w istocie stanowi

miarę naszej wartości. Przewodniczący wyraził przekonanie, że senacka konferencja będzie służyć twórczej inspiracji, powstawaniu społecznie potrzebnych projektów.

Obrodom przewodniczyły: doc. dr hab. Bożena Urbanek z prof. Anną Magowską oraz dr n. med. Janina Fetlińska z prof. dr hab. Andrzejem Flechnerem. We wprowadzającym wykładzie *Pielęgniarki w polskim Sejmie i Senacie* dr Janina Fetlińska przedstawiła postaci kilkunastu kobiet, których działalność związana była z zawodem pielęgniarki. W latach międzywojennych jako nieliczne w Europie miały one możliwość sprawować funkcje w Sejmie i Senacie II RP. Referantka podkreśliła determinację i aktywność wielu pokoleń kobiet, które swą odwagą na polu walk wyzwoleniczych i aktywnością społeczną sprawiły, iż niemal w naturalny sposób zostały dopuszczone w 1918 roku do najwyższych stanowisk w państwie. Sytuacja taka poza krajami skandynawskimi była w Europie ewenementem. Licniejszy, lecz w porównaniu z grupą kobiet lekarek, o wiele późniejszy i mniej liczny był udział pielęgniarek w Sejmie PRL i Sejmie i Senacie III RP. Wzrastająca z każdą kadencją aktywność pielęgniarek w polskim parlamencie oraz doprowadzenie do uchwalenia ustaw o samorządzie i zawodzie pielęgniarek, o podwyższeniu wynagrodzeń w 2006 roku, świadczy pozytywnie o pełnieniu przez nie funkcji parlamentarzystów.

W referacie *Zmagania o profesję w XIX i XX wieku do 1963 roku* doc. dr hab. B. Urbanek dokonała przeglądu działalności osób i instytucji przygotowujących do sprawowania opieki pielęgniarskiej. Wykazując wkład siostr zakonnych różnych zgromadzeń i rytów chrześcijańskich (począwszy od siostr katolickich przez siostry obrządków wschodnich i diakonisy ewangelickie) w sprawowaniu opieki nad chorymi w XIX i do lat 60-tych XX wieku, prześledziła także koleje konfliktów pielęgniarek zakonnych i świeckich, często inspirowanych politycznie, szczególnie po drugiej wojnie światowej. Przedstawiając kształcenie i dorobek absolwentek sześciu międzywojennych szkół pielęgniarskich, wykazała ich wpływ na przygotowanie i ukształtowanie w latach 60. XX wieku klarownej drogi dochodzenia do zawodu w ramach szkolnictwa średniego. Istotnym wątkiem referatu była też sprawa protestów pielęgniarek z lat 60., walczących o godne traktowanie i prawa pracownicze.

Po podzieleniu obrad na dwie części – pod przewodnictwem doc. dr hab. B. Urbanek oraz prof. A. Magowskiej, wygłoszono referaty, w których dominowały opracowania ukazujące udział środowisk zakonnych w sprawowaniu opieki nad ludnością w różnych zaborach i regionach kraju. I tak doc. dr hab. Walentyna Korpalska przedstawiła *Opiekę pielęgniarską w zaborze pruskim na przełomie XIX i XX w.* Mimo iż pielęgniarki stanowiły zróżnicowaną grupę – pod względem narodowości, rodzaju i miejsca ukończenia szkoły pielęgniarskiej (niemieckiej i polskiej), stanu cywilnego, wyznania, różnice te nie miały wpływu na ich wzajemne kontakty i podejście do pacjentów. Było to niezwykle

istotne, zwłaszcza na terenach bardzo zróżnicowanym pod względem narodowościowym, np. w Bydgoszczy.

Kolejne referaty dotyczyły opiekuńczej działalności katolickich zgromadzeń zakonnych. Temat ten przedstawili mgr Marek Rafalski w referacie *Przytulisko franciszek warszawskich*, mgr Halina Matoga w opracowaniu *Rola Zgromadzenia SS. Miłosierdzia Św. Wincentego a Paulo w tworzeniu i rozwoju krakowskiego pielęgniarstwa* oraz s. mgr Maria Krawczyk w wystąpieniu *Działalność charytatywna Sióstr Pasjonistek w latach 1918–1950*, podkreślając wagę tej opieki dla ubogich mieszkańców ziem polskich. Gospodarność, profesjonalizm sióstr oraz szerokie wsparcie duchowieństwa i osób świeckich pozwalało zgromadzeniom wypełnić lukę pomiędzy pomocą państwa a niewydolną rodziną i społecznością gminy. Ogromna rola i współpraca pielęgniarek świeckich i zakonnych z hierarchią Kościoła katolickiego w czasie I wojny światowej to nieodkryte dotąd karty, zmieniające wyobrażenie Polaka o historii kościoła i polskiego pielęgniarstwa. Podobnie można odczytać opracowanie mgr Aleksandry Błachut – Kowalczyk o *Roli ewangelickich diakonis na ziemiach polskich od II połowy XIX wieku ze szczególnym uwzględnieniem Diakonu Eben Ezer na Śląsku Cieszyńskim*. Z kolei prof. dr hab. A. Magowska referując *Udział Polaków w misyjnej opiece pielęgniarstwie do 1939 roku* wykazała jak wielkie znaczenie miała działalność pielęgniarstwa zakonów chrześcijańskich w krajach afrykańskich wypełniając lukę w systemach opieki zdrowotnej społeczeństw, w których związek ubóstwa, życiowej nieporadności i zły stan zdrowia ludności był zjawiskiem niemal trwałym.

Niezwykłe wzruszające było przedstawienie przez lek. Jerzego Janiaka i Izabelę Cichocką *Przemiany duchowej Hanny Chrzanowskiej*. Opracowanie, oparte o analizę biografii i nieznanych, bo publikowanych pod pseudonimami dzieł literackich, stanowiło znakomity obraz rozwoju duchowego oraz kształtowania się zawodowej i społecznikowskiej pasji Hanny Chrzanowskiej.

Mgr Wiesława Wardziak omówiła *Rozwój opieki zdrowotnej na rzecz robotników zakładów żyrardowskich w latach 1884–1918*. Trudne warunki pracy, wypadki, zły stan zdrowia robotników, niskie wynagrodzenia, praca kobiet, niedostateczna opieka nad dziećmi, powodowały wysoką umieralność robotniczej społeczności, zwłaszcza dzieci. Kolejne epidemie wpłynęły na otwarcie przez fabrykantów dwu szpitali. Zatrudnieni w nich lekarze i 3 pielęgniarki, które przepracowały wiele lat w szpitalach zachowały się we wdzięcznej pamięci żyrardowian, czego dowodem jest opieka nad ich grobami kolejnych już pokoleń. Na przykładzie działalności pielęgniarek w Warszawie, a szczególnie w Szpitalu Karola i Marii, dr Anna Marek w referacie *Kształtowanie się specjalności pielęgniarki pediatrycznej* wykazała, jak ważna była właściwa organizacja pracy i recepcja doświadczeń zachodnich na przygotowanie pielęgniarek do pracy z chorymi dziećmi.

W panelu drugim, prowadzonym przez dr J. Fetlińską i prof. A. Felchnera, skupiono się na problemach zawodu w okresie II RP. O *Prawnych regulacjach w pielęgniarstwie II RP* mówiła mgr Jadwiga Zuchora, o działalności *Stowarzyszenia Pielęgniarek Zawodowych w latach 1925–1939* mgr Agnieszka Bukowska, zaś o *Podręcznikach do nauki pielęgniarstwa w okresie międzywojennym* referowała dr Magdalena Paciorek. Interesujące było także wystąpienie mgr Małgorzaty Marcysiak o *Przygotowaniu zawodowym pielęgniarek społecznych w okresie międzywojennym*, ukazujące dużą samodzielność zawodową pielęgniarek i realny wpływ ich pracy na poprawę stanu zdrowotnego ludności Polski, podobnie jak pełna wyzwania praca *Higienistek szkolnych w profilaktycznej opiece zdrowotnej w latach 1918–1939* omówiona przez dr Joannę Majchrzyk-Mikułę. Istotny okazał się też referat dr M. Paciorek O *Pielęgniarstwie psychiatrycznym na łamach „Przewodnika Pielęgniarskiego” 1929–1933*. To jedyne czasopismo, skierowane do personelu pielęgniarskiego zatrudnionego w zakładach psychiatrycznych, zawierało wiele streszczeń z prasy niemieckojęzycznej, gdyż brakowało chętnych do zamieszczania w nim artykułów. Krytykowane przez lekarzy, było jednak dla pielęgniarek cennym źródłem informacji o właściwej organizacji pracy, pielęgnacji umysłowo chorych oraz patogenecie chorób i terapii pacjentów.

W sesji finalnej kilka wystąpień poświęcono kształtowaniu się przygotowania zawodowego pielęgniarek zakonnych i świeckich, kształceniu podyplomowemu oraz sytuacji prawnej zawodu w PRL. O *Wkładzie Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek od Cierpiących w kształcenie zawodowe kadry pielęgniarek*, a także trudnej historii uruchomienia i upaństwowienia Szkoły Pielęgniarstwa Towarzystwa Pielęgowania Chorych św. Józefa w Warszawie mówiła mgr Teresa Toczydłowska, O *wkładzie czasopisma „Polski Czerwony Krzyż” w rozwój zawodowy pielęgniarek w okresie II Rzeczypospolitej* mgr Teresa Dworecka, o *Średnim szkolnictwie w świetle polemik prasowych na łamach „Służby Zdrowia” w latach 1945–1962* – mgr Maryla Lipińska, zaś o *Pierwszych podręcznikach polskich i obcojęzycznych przedrukach dla średniego personelu medycznego w latach 1948–1960* – dr M. Paciorek. Z kolei problem *Kształtowania się wyższego szkolnictwa pielęgniarskiego w Polsce* – pierwszego, nie tylko w Europie Wschodniej i Centralnej ale i na kontynencie europejskim, przedstawiła dr J. Fetlińska. Monitorowanie czy wręcz inwigilowanie aktywności politycznej i społecznej środowiska pielęgniarskiego omówił mgr Jacek Persa w referacie *Władze PRL a środowisko zawodowe w świetle dokumentów Archiwum Akt Nowych*. Interesujący zestaw plakatów przedstawił mgr Grzegorz Mart omawiając *Wizerunek pielęgniarki w plakacie propagandowym po II wojnie światowej*.

Prezentowane na konferencji referaty dotyczyły 170 lat historii pielęgniarstwa, obejmując przedział czasowy 1833 – 2003. Pierwszą datę

łączono z próbą stworzenia pierwszej szkoły pielęgniarstwa w Królestwie Polskim (w Warszawie), ostatnią – z utworzeniem wyższego szkolnictwa pielęgniarstwa jako zasadniczej drogi dojścia do zawodu. W referatach wykorzystano cenne materiały źródłowe, zarówno dokumenty, publikacje naukowe, podręczniki, jak również pamiętniki i relacje świadków wydarzeń.

Wszystkie wystąpienia spotkały się z bardzo życzliwym przyjęciem słuchaczy. Interesująca była też dyskusja, uczestnicy konferencji wnieśli wiele cennych szczegółów do tematyki związanej z nauczaniem pielęgniarstwa w epoce PRL-owskiej. Warto podkreślić, że liczba uczestniczących w sesji wynosiła ok. 100 osób, i jak się okazało, trudno było pomieścić tak dużą grupę w salach konferencyjnych Senatu.

Dodatkową atrakcją konferencji była możliwość zwiedzenia gmachów Sejmu i Senatu RP oraz kularów i serwisu kawowo-obiadowego restauracji Domu Poselskiego, obok której mieścił się punkt sprzedaży Wydawnictwa Makmed konferencyjnej publikacji *Zawód pielęgniarki na ziemiach polskich w XIX i XX wieku*, pod red. Bożeny Urbanek. Uczestnicy mieli też możliwość nabycia publikacji książkowej obejmującej referaty przygotowane na bieżącą konferencję.

Zainteresowanie konferencją wykazały także redakcje czasopism „Pielęgniarki i Położnej” i „Magazynu Pielęgniarki i Położnej” oraz 2 redakcje radiowe. Stacje TV, mimo zaproszenia Biura Prasowego Kancelarii Senatu RP, nie przybyły na zapowiadaną konferencję prasową.

Janina Fetlińska
(Warszawa)

XVII SYMPOZJUM HISTORII FARMACJI W LICHENIU

W dn. 20–23 czerwca 2008 r. odbyło się w Licheniu XVII Sympozjum Historii Farmacji, którego motywem przewodnim było: „Farmacja a chrześcijaństwo”. Wzięło w nim udział ok. 50 osób z Polski oraz 7 z zagranicy, z Rumunii, Białorusi i Niemiec.

Uczestnicy Sympozjum zaczęli przybywać do Lichenia już w czwartek 19 czerwca 2008 r. i tego wieczoru odbyło się posiedzenie Zespołu Sekcji Historii Farmacji PTFarm. Podsumowano na nim działalność Zespołu za 2007 r. oraz wytyczono program na kolejny okres. Bardzo ważne były relacje z poszczególnych imprez, które odbyły się już w I półroczu 2008 r. oraz zamierzenia organizacyjne na drugą połowę roku oraz 2009 r.

Uroczystego otwarcia Sympozjum dokonał dr Jan Majewski, przewodniczący Zespołu Sekcji Historii Farmacji, a zarazem organizator imprezy. Po nim